

KLIKKREC

Károlyi Csaba – Láng Zsolt

INFLUENSZER, AKI MONDATOKAT ADOTT

ESTERHÁZY PÉTER: *VANNI VAN*. VÁLOGATOTT BESZÉLGETÉSEK.
VÁLOGATTA PÁL SÁNDOR ATTILA, MAGVETŐ KIADÓ,
BUDAPEST, 2025.

Láng Zsolt: Változott-e benned az EP-kép?

Károlyi Csaba: Nem.

LZs: Úgy értem, maga a válogatás nem emelt-e ki valamit, nem tett fontosabbá?

KCs: Persze én sem vagyok szűz olvasó, valójában ezeket a beszélgetéseket ismertem. Számomra a legfontosabb máig Keresztury Tibor *Alföld*-beli 1989-es interjúja. Eddig is így gondoltam, most is. Érdekes egyrészt a válogatás szempontrendszere. Legyen ilyen is, olyan is, komoly, kevésbé komoly, rövid, hosszú, politikai, szakmai, egy könyvhöz kötődő, a matematikához, az ügynökkérdéshez, a betegséghez, a valláshoz kötődő interjú, aztán az Otlíkról, Hrabalról vagy Joyce-ról szóló. Hiányoltam azért Csontos Erika, Varga Lajos Márton, Jánossy Lajos vagy Szegő János interjút. Kicsit a készítőik felől is néztem az anyagot, ki hogyan kérdezett, ez most tán még érdekesebb is volt nekem, mint a válaszok.

LZs: Azt hiszem, én szűzebb vagyok nálad, sok mindenről csak most szereztem tudomást, például a Bächer-afférról, de volt más is, nem kifejezetten informatívan új ebben a kötetben. Feltűnt, hogy majdnem mindenki rákérdez a kritikára, firtatja, hogy EP mit szól, hogyan olvassa stb. EP minden „viszonyulása” nagyon fontos volt, az egész életmű egyik pillére, azt hiszem. Hogyan viszonyult ehhez vagy ahhoz az emberhez, könyvhöz, jelenséghez, szemléletekhez stb.

KCs: Igen, az a *Népszabadság*-ügy annak idején fontos volt, hiszen éppen EP szlogenjével hirdették a '90-es évek elején az akkor teljesen normális lappá vált hajdani pártlapot: valahogy úgy szólt a mondat, hogy „A *Népszabadság*ban már csak a nevét utálom”. Erre pont onnan kap szerencsétlen támadást. És tényleg sok szó van a kritikáról, az *Egy nő* kapcsán, mikor Szerdahelyi István nekiment, és ő milyen elegánsan kivédi, aztán mikor Szilasi László kritikájának megörül, a *Semmi művészetről* szólt, egyébként az *ÉS*-ben. Egyszer arról elmélkedik, hogy ő évekig dolgozik a könyvön, a kritikus meg ugye néhány nap alatt elintézi, de sosem mond bántó vagy sértődős szöveget. Te hogy érezted, hogyan viszonyul a kérdezőihez? Volt-e olyan, amikor esetleg furcsállottad a hozzáállását, vagy azt gondoltad, te nem így oldottad volna meg?

LZs: Úgy vélem, nagyon nehéz lehetett vele interjút készíteni. Vagy már megvoltak benne a válaszok (mert már megírta), vagy még nem (mert még nem írta meg). Az előbbire épp a Keresztury-interjút tudnám említeni, az utóbbira meg a Kappanyosét. Ebben hangzik el, hogy ő, mivel nem bölcsész, lassabban akklimatizálódott az irodalmi berkekben. Érdekes volt számomra, ahogy ő, aki sokféleképpen kívülről jött, milyen készségesen próbál beilleszkedni, átveszi a kollégák problémáit, ahogy pl. a sikerről, a könyvek eladási mutatójáról beszél, ahogy a honoráriumról, ahogy az írói mindennapokról stb. Szóval, visszatérve a kérdésre, úgy vélem, hogy azok a jobban sikerült interjúk, ahol a kérdező megpróbál beszélgetni, sokat mesél magáról, az ő dolgairól, érzéseiről (Kappanyos vagy Petri), és EP ehhez viszonyul. Te mit kérdeznél tőle?

KCs: Érdekes, engem éppen a Kappanyos- és a Fabinyi-interjú zavart leginkább, mert azokban túlteng a kérdező, ezt név nélkül egyébként a válogató Pál Sándor Attila is pedzegeti az előszóban. A Petri-interjút azért tartom nagyra, mert Petri éppenhogy visszafogja magát, és tényleg kérdez, keveset beszél magáról, de erősen fogalmaz. Képzeld, EP az az író, akivel nagyon szerettem volna interjút készíteni, de nem jött össze. Mert mikor megkerestem, 2000 körül, azt mondta, küldjek tíz kérdést, aztán majd meglátja, válaszol-e vagy sem. Mire mondtam, hogy kösz, de akkor inkább hagyjuk. Ilyen élményem soha mással nem volt. Azzal magyarázom, hogy akkor már a *Javított kiadás*on dolgozhatott, amit persze én nem tudtam, és ezért lehetett benne ilyen furcsa hozzáállás. Különben lehet, hogy pont a *Javított kiadás*ról kérdezném, hogy szerinte jól oldotta-e meg.

LZs: Kappanyos tényleg túlteng, de ami ott kiderül Joyce ír identitásáról (minden porcikájában ír, és mégis univerzális), vagy arról, hogy EP miért

mondja azt, hogy a regény ne gondolja azt magáról, hogy az ő pontossága volna a pontosság, az nekem fontos volt. Szakmázás, de nem bejáratott módon. Különbösen az efféle laza szakmai eszmecsere miatt tetszett a Selyem Zsuzsa-féle interjú is.

KCs: Igen, a Selyem Zsuzsáét én is szeretem. Ahogy finoman rákérdez a női elbeszélőkre, meg arra, hogy az *Egy nőben* a megszámozott nők szerepeltetése a német olvasók számára miért is lehetett kérdéses. Visszatérve arra, amit korábban kérdeztél, a válogatás szerintem azt emelte ki az egészből, amit eddig is tudhattunk, hogy EP nemcsak nagyszerű író volt, hanem a kulturális és a közéleti nyilvánosság igen komoly alakítója, ahogy Margócsy írta, influenszer. Arisztokrata származása is érdekes módon valahogy afelé terelte idővel, hogy az ország, a nemzet ügyeiben megszólaljon, persze mindeközben távolságot is tartva a családi örökségtől, ráadásul nagyon sok oldalról volt megközelíthető, foci, matematika, katolicizmus, család, gasztronómia, és tudott az irodalomról olyan módon beszélni, hogy azokhoz is képes volt szólni, akik valószínűleg nem is nagyon olvasták. Új nyelvet hozott, mondatokat adott az emberek szájába, másképpen beszélünk általa, mint korábban. Fontos, hogy az interjúkkal párhuzamosan a rendszerváltástól kezdve rengeteg publicisztikát írt, előbb a *Hitelbe*, később főleg az *ÉS*-be, 7 ilyen kötete van. Azok is idézték a mondatait, akik nem olvasták. „A hazaszeretet minőség kérdése.”; „Az aparegény nem műfaj, ellenben az apa, az műfaj.” Ezek itt is olvashatók. Vagy mondjuk az a leghíresebb, hogy „bizonyos szint fölött nem süllyedünk bizonyos szint alá”. Ezt hallom vissza olyanoktól is, akik nem olvasták a regényeit. Szerinted miért lehetett az, hogy ennyire népszerű író volt? Hogy azok is szerették, akik alig olvasták? Számomra tán az a legérdekesebb kérdés, miért és hogyan lehetett ekkora hatása nemcsak az irodalomra, hanem az egész magyar társadalomra vagy hogy is mondjam.

LZs: Mert nemeuklideszi módon látta a világot. Tereket látott maga körül, nem egyetlen teret. Mondatokat tudott áttemelni egyik térből a másikba, megváltoztatva a mondat értelmét, ugyanakkor a teret is. Mint a legjobb tanárok, nem a tananyaggal tanított, hanem a saját viszonyulásával, ahogy leült, felállt, evett, gondolkodott, ahogy mozgott, nézett, ahogy viselkedett. Megnyugtató volt, hogy így is lehet, ilyen örömmel, igen, ez lényeges, ez az öröm. És ide szűrném be, kapcsolódva ahhoz, amit az interjú készítőiről mondtál, hogy nem annyira az ő viszonyulásáról szól ez a kötet, mint inkább az olvasókérő, másképpen, ez a kötet, és ebből a szempontból kiváló a vá-

logatás, nem is EP-ről szól, hanem „rólunk”, de mondhatom, hogy „rólam”, ebbe a „rólunk”-ba beágyazódva.

KCs: Valóban, és igen, mindig másképp látott, különben mindig derűvel és elegánsan szemlélte a világot, ami lenyűgöző hozzáállás volt, mellesleg egyszerre barátságos, ha tetszik plebejus közvetlenséggel és egyben arisztokratikus távolságtartással. A Hidegkúti-metaphora is érvényes rá: nem a harmadik, hanem a negyedik megoldást találta meg. Demény Péter írta, hogy kettős látása volt, nézte a dolgokat onnan, ahol volt, és onnan is, ahol lehetne, ez ritka nagyon. Az jutott még eszembe, milyen érdekes, hogy gyakorlatilag 40 éves koráig szinte nem adott interjút, utána 26 év alatt adott 154-et, ebből van itt 19. A rendszerváltásig megírta életművének első felét, 12 könyvet, köztük a *Termelési-regényt* és a *Bevezetést*, s akkor még úgy gondolta, joggal, hogy az a legjobb, ha elefántcsonttoronyban él. Aztán 1988–89-ben ez megváltozott, hirtelen ő lett mintegy másodállásban az egyik legfontosabb publicista és közéleti szereplő. Utána még kiadott 19 könyvet, az életmű második felét, *Harmonia, Egyszerű történetek*. Azon gondolkodtam, milyen érdekes lenne megnézni, vajon a *Bevezetés a szépirodalomba*, illetve a *Harmonia caelestis* poétikai különbségei mennyire magyarázhatók, vezethetők le abból, hogy más-más politikai közegben keletkeztek. Vagy mindez ezzel egyáltalán nem függ össze?

LZs: De, talán összefügg. Különben számokkal minden leírható. A hiánya is. Mondod, 12 meg 19. Kellene ide egy harmadik szám is, azoknak a könyveknek a száma, amelyeket a mai nem túl rózsás időszakban írta.